

G. W. Leibniz

MONADOLOJİ

ÇEVİRİ VE ŞERH

Cevdet Yaşaroğlu

Litera – 324

Klasik Felsefe- 76

Monadoloji: Türkçe Çeviri ve Düşünürler Arası Kavramsal Karşılaştırma Şerhi

Yazar: Cevdet Yaşaroğlu

Copyright© 2026 Kadem Yapım Medya İletişim ve Piyasa Araş. Org.
San. ve Tic. Ltd. Şti.

Bu eserin Türkçe telif hakları Kadem Yapım Medya İletişim ve Piyasa Araş. Org. San. ve Tic. Ltd. Şti.'ne aittir. Yayıncının izni olmaksızın tümüyle veya kısmen yayınlanamaz, kısmen de olsa fotokopi, film vb. tekniklerle çoğaltılamaz ve elektronik ortamlarda yayınlanamaz.

İç Düzen: Dilara Yılmaz

Kapak: Sevde Kaya

Tashih ve Redaksiyon: İrfan Kelkitli ve Ramazan Saraç

Baskı: Ofis Yayın Matbaa Kâğıt San. Tic. Ltd. Şti.
Maltepe Mah. Davutpaşa Cad. Tım 2 Sitesi No:8/236
Zeytinburnu/ İstanbul

ISBN 978-625-6368-37-8

1. Baskı, 2026

KADEM YAPIM MEDYA İLETİŞİM VE PİYASA
ARAŞ. ORG. SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.

Kalenderhane Mah. Cemal Yener Tosyalı Cad.
Şehzade Cami Sok. No:3 Fatih/İstanbul

Tel: 0 (212) 522 86 90

www.literakitap.com - litera@literakitap.com

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Monadoloji: Türkçe Çeviri ve Düşünürler Arası Kavramsal Karşılaştırma Şerhi

1. Felsefe 2. G. W. Leibniz 3. Monadoloji 4. Kavramsal Karşılaştırma

MONADOLOJİ

Türkçe Çeviri ve
Düşünürler Arası Kavramsal Karşılaştırma Şerhi:
Cevdet Yaşaroğlu

İstanbul - 2026

www.literakitap.com

[Theophilus]: This system appears to unite Plato with Democritus, Aristotle with Descartes, the scholastics with the moderns, theology and morality with reason. Apparently it takes the best from all systems and then advances further than anyone has done yet.*

Bu sistem, Platon ile Demokritos'u, Aristoteles ile Descartes'ı, Skolastikler ile modernleri, teoloji ve ahlâk ile aklı uzlaştııyor görünmektedir. Görünüşe göre bütün sistemlerin en iyi yanlarını almakta ve ardından şimdiye kadar hiç kimsenin ulaşamadığı kadar ileri gitmektedir.

* G. W. Leibniz, *New Essays on Human Understanding*, trans. and ed. Peter Remnant and Jonathan Bennett, Cambridge: Cambridge University Press, 1982, Book I, Chapter i, s. 70.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	XIII
GİRİŞ	XVII

BÖLÜM I

MONADOLOJİ'NİN ONTOLOJİK TANIMLARI	1
Önerme 1: Varlığın Bölünmez Birimi ve Basit Töz Olarak Monad	2
Önerme 2: Bileşiklerde Basit Monadların Zorunluluğu.	6
Önerme 3: Monadın Uzamsızlığı, Parçasızlığı ve Biçimsizliği.	9
Önerme 4: Monadın Doğal Yollarla Çözülüşünün İmkânsızlığı.	13
Önerme 5: Monadın Doğal Yollarla Var Olmasının İmkânsızlığı	15
Önerme 6: Monadın Yaratılış ve Yok Oluşu	18
Önerme 7: Monadın Penceresizliği	21

BÖLÜM II

NİTELİK, DEĞİŞİM VE ALGI: MONADIN İÇ ZENGİNLİĞİ . . .	29
Önerme 8: Monadın Nitelikleri	30
Önerme 9: Ayırt Edilemezlerin Özdeşliği	35
Önerme 10: Sürekli Değişim	39

Önerme 11: Değişimin İçsel İlkesi	41
Önerme 12: Değişimin Özel Dizisi	43
Önerme 13: Basit Tözde Çokluk	44
Önerme 14: Algı	46

BÖLÜM III

ALGI VE ŞEVK	59
Önerme 15: Şevk	60
Önerme 16: Basit Tözde Çokluğun Deneyimsel Kanıtı	69
Önerme 17: Algının Mekanik Açıklamasının İmkânsızlığı	73
Önerme 18: Monadın Öz-Yeterliliği ve Enteleky	77
Önerme 19: Monadların Sınıflandırılması	81
Önerme 20: Bilinçsiz Algı	84
Önerme 21: Küçücük Algılar ve Bilinçsiz Etkinlik	88
Önerme 22: Algısal Süreklilik	91
Önerme 23: Algısal Nedensellik	94
Önerme 24: Yalın Monadların Hâli	96

BÖLÜM IV

RUH VE HAFIZA	107
Önerme 25: Organların Sağladığı Güçlü Algılar	108
Önerme 26: Aklın Taklidi ve Hafıza	113
Önerme 27: Zihinsel İmgenin Gücü	117
Önerme 28: Tecrübi ve Akli Biliş.	121

Önerme 29: Zorunlu Hakikatlerin Bilgisi ve Akıl	124
Önerme 30: Öz-düşünüm ve Benlik Bilinci	128
Önerme 31: Çelişmezlik İlkesi	131
Önerme 32: Yeter Sebep İlkesi	134
Önerme 33: Zorunlu ve Olumsal Hakikatler	137
Önerme 34: Matematiğin Analitik Yapısı	143
Önerme 35: İlk İlkeler ve Özdeş Önergeler	145
Önerme 36: Olumsal Hakikatlerde Yeter Sebep	150
Önerme 37: Olumsal Dizinin Dışındaki Yeter Sebep	153

BÖLÜM V

EVRENSEL DÜZENİN METAFİZİK İLKELERİ	163
Önerme 38: Şeylerin Son Sebebi Olarak Tanrı	164
Önerme 39: Tanrı'nın Birliği	168
Önerme 40: Tanrı'nın Sınırsızlığı ve Azami Gerçekliği	172
Önerme 41: Tanrı'nın Mutlak Mükemmelliği	175
Önerme 42: Yaratılmış Varlıkların Mükemmellikleri ve Eksiklikleri	179
Önerme 43: Özlerin ve Varoluşların Kaynağı Olarak Tanrı	183
Önerme 44: Ebedî Hakikatlerin Zorunlu Varlığa Dayanması	186
Önerme 45: Tanrı'nın Varlığının A Priori ve A Posteriori Kanıtı	190
Önerme 46: Ebedî Hakikatlerin Keyfi Olmadığı	194
Önerme 47: Monadların Tanrı'dan Doğuşu	199
Önerme 48: Tanrı'nın Kudret, İlim ve İrade Üçlüsü	203
Önerme 49: Etkinlik, Edilginlik ve Algısal Yetkinlik	208

BÖLÜM VI

TANRI YETKİNLİĞİ: MÜMKÜN EVRENLERİN EN İYİSİNİN SEÇİMİ.	219
Önerme 50: Dereceli Yetkinlik	220
Önerme 51: Önceden Kurulmuş Uyum	223
Önerme 52: Monadların Karşılıklı Etkinlik ve Edilginliği	227
Önerme 53: Mümkün Dünyalar ve En İyisinin Seçimi	230
Önerme 54: Yeter Sebep Yetkinlik Dereceleri ve Uygunluk	234
Önerme 55: En İyi Dünya'nın Seçiminin Üçlü Sebebi: Hikmet-İyilik-Kudret	238
Önerme 56: Monadların Canlı Aynalığı	242
Önerme 57: Şehir Metaforu ve Perspektiflerin Çokluğu	245
Önerme 58: Düzen, Çeşitlilik ve Yetkinlik	248
Önerme 59: Evrensel Uyum Hipotezi ve Tanrı'nın Büyüklüğü	252
Önerme 60: A Priori Gerekçeler ve Tanrı'nın Gözetimi	255
Önerme 61: Uzayın Doluluk İlkesi ve Evrensel İletişim	258
Önerme 62: Monadın Özel Bedeni ve Evrenin Temsili	262
Önerme 63: Canlı Varlık: Hayvan ve Organik Beden	267
Önerme 64: İlâhî Makine: Organik Bedenin Sonsuz Karmaşıklığı	271

BÖLÜM VII

ÇİFT NEDENSELLİK: ETKİN VE EREKSEL AÇIKLAMA	283
Önerme 65: Doğanın Makineleri.	284
Önerme 66: Küçük Dünyalar İçinde Küçük Dünyalar	290
Önerme 67: Bahçe ve Gölet Metaforu I: Sonsuz İç İçelik	295

Önerme 68: Bahçe ve Gölet Metaforu II: Toprak, Hava ve Su da Canlı İçerir	301
Önerme 69: Evrende Gerçek Kaos Yoktur	307
Önerme 70: Her Canlı Bedenin Egemen Entelekyası Vardır	312
Önerme 71: Ruhun Kendine Özgü Madde Kütlesi Yoktur	317
Önerme 72: Ruhun, Bedeni Kademeli Değiştirmesi	322
Önerme 73: Mutlak Doğum ve Tam Ölüm Yoktur I	328
Önerme 74: Mutlak Doğum ve Tam Ölüm Yoktur II	334
Önerme 75: Spermatik Hayvanlar ve Seçilmiş Olanlar	341
Önerme 76: Hayvanlar Doğal Yollarla Varolmaya Başlamaz ve Bitmez	347
Önerme 77: Ruh ve Hayvan Yok Edilemezdir	352
Önerme 78: Önceden Kurulmuş Uyum: Ruh ile Bedenin Uyumunu	356

BÖLÜM VIII

DOĞA ÂLEMİNDEN LÜTUF ÂLEMİNE: TANRI'NIN ŞEHRİ VE EVRENSEL İYİMSERLİK	371
Önerme 79: İki Âlemin Uyumunu: Ereksel ve Etkin Nedenler	372
Önerme 80: Descartes'ın Önceden Kurulmuş Uyumunu Öngörememesi	376
Önerme 81: Önceden Kurulmuş Uyumun Paradoksal Görünümü	380
Önerme 82: Duyusal Ruhun Akıl Mertebesine Yükselişi ve Tinlerin Ayrıcalığı	385
Önerme 83: Evrenin Aynası Ruhlar ve Tanrı'nın İmgesi Tinler	391
Önerme 84: Tinlerin Tanrı ile Bir Tür Ortaklığı	396
Önerme 85: Tinlerin Kenti, Tanrı'nın Şehri	400
Önerme 86: Tanrı'nın Şehri'nde Yüceliğini Takdir	405

Önerme 87: Doğa ile Lütuf Âlemlerinin Uyumu	430
Önerme 88: Doğal Yollarla Lütfa Ulaşmak	415
Önerme 89: Tanrı'nın Mimarlığı ile Yasa Koyuculuğunun Uyumu	423
Önerme 90: Mükemmel Yönetim: Saf Sevgi ve Evrensel Düzenin İyiliği. .	430
GENEL DEĞERLENDİRME: SONUÇLAR VE UFUKLAR	347
EK I: MONADOLOJİ ÇEVİRİLERİ: TÜRKÇE (YAŞAROĞLU), İNGİLİZCE (LATTA) VE LATİNCE (DUTENS)	461
EK II: FELSEFİ KAVRAMLAR SÖZLÜĞÜ-ALFABETİK DİZİN . . .	509
KAYNAKÇA	519
DİZİN	527

ÖN SÖZ

Monadoloji, Leibniz'in yaşamı boyunca geliştirdiği felsefi sistemin olgunlaşmış bir özetidir. 1686'da *Metafizik Üzerine Konuşma* ile temelini kurduğu, 1695'te *Yeni Sistem* ile kamuoyuna duyurduğu ve 1710'da *Teodise Denemeleri* ile geniş bir okuyucu kitlesine sunduğu bu sistem, 1714'te iki kısa ama yoğun metinde son biçimini almıştır: *Doğa ve Lütuf İlkeleri* ve *Monadoloji*. Her iki metin de aynı yaz aylarında, Leibniz'in Hannover'de giderek yalnızlaştığı bir dönemde kaleme alınmıştır. Hannoverli Dük Georg Ludwig, İngiltere tahtına çıkmış ve Leibniz'i yanına almamıştır. Leibniz, entelektüel olarak en üretken, kişisel olarak ise en yalnız döneminde bu son sentezini yazmıştır.

Eserin yayım tarihi de bu yalnızlığı yansıtır: Leibniz 1716'da öldüğünde, *Monadoloji* henüz yayımlanmamıştır. Cenazesine yalnızca sekreterinin katıldığı kayıtlara geçmiştir. Metin ancak dört yıl sonra, 1720'de Almanca çevirisiyle gün yüzüne çıkmış ve o tarihten itibaren *Monadoloji*, felsefenin temel metinlerinden biri hâline gelmiş; Christian Wolff, Leibniz'in sistemini popülerleştirerek Alman Aydınlanmasının felsefi dilinin biçimlendirilmesine katkı sağlamıştır.

Kant, Leibniz'le hesaplaşmadan kendi eleştirel felsefesini kuramamış; Hegel, Leibniz'in monad kavrayışını modern metafiziğin en yüksek başarılarından biri olarak değerlendirmiştir. Bertrand Russell ise XX. yüzyılın başında Leibniz yorumunu kökten değiştirerek düşüncesini, analitik felsefenin gündemine yeniden taşımıştır. Günümüzde Donald Rutherford ve Robert M. Adams gibi araştırmacıların çalışmaları, Leibniz'in metafiziğinin ne denli katmanlı ve tartışmalı bir miras olduğunu ortaya koymaktadır.

Monadoloji'nin Latince ilk çevirisi, *Principia Philosophiae* adıyla 1721 yılında Acta Eruditorum'da yayımlanmıştır. Louis Dutens, bu Latince metni Cenevre'de yayımladığı *Leibnitii Opera Omnia* külliyyatında "Principia

Philosophiae seu Theses in gratiam Principis Eugenii” başlığıyla yayımlamıştır. Dutens’in Latince metni bu çalışmanın sonuna ek olarak konulmuştur.

Fransızca özgün metin ise 1840 yılına kadar yayımlanmamıştır. Leibniz’in kendi el yazmasına dayanan Fransızca metin, Johann Eduard Erdmann tarafından ilk kez 1840 yılında yayımlanmış; bu keşif *Monadoloji* araştırmalarında bir dönüm noktası olmuştur. Daha sonra Gerhardt, *Philosophische Schriften*’in VI. cildinde (1885), Leibniz’in özgün Fransızca el yazmasını esas alarak *La Monadologie*’nin ilk eleştirel edisyonunu yayımlamıştır. Gerhardt, *Principia Philosophiae*’yi Leibniz’in kaleme aldığı özgün bir Latince metin olarak değil, sonradan yapılmış bir çeviri kabul ettiği için bu cilde dâhil etmemiştir.

Monadoloji, yalnızca doksan paragraftan oluşan bir metin olmasına karşın, modern felsefenin en yoğun ve en çok tartışılan eserlerinden biridir. Bu metin Leibniz’in altmış sekiz yıllık hayatının son düşünsel sentezidir; metafizik, epistemoloji, teoloji ve doğa felsefesine dair onlarca yılın birikiminden damıtılmış bir özlü metindir.

Monadoloji, Türkçe felsefe literatüründe uzun süre hak ettiği ilgiyi görmemiştir. Cumhuriyetin ilk dönemlerinden günümüze değin yapılan çeviriler genel olarak kavramsal karşılık isabeti yeterince gözetilmemiş ve derinliği göreceli daha literal çevirilerdir. Sistematik bir şerh girişimi ise hiç yapılmamıştır. *Monadoloji*’nin yeni bir Türkçe çevirisini ve kavramsal şerhini içeren elinizdeki çalışma, bu boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır.

Latta’nın İngilizce çevirisi, *Monadoloji*’nin Türkçe çeviri çalışmasında referans metin olarak kullanılmıştır. Benimsenen çeviri yönteminin bir gereği olarak da filolojik titizlikle felsefi yorum arasında hassas bir denge gözetilmiştir. Her İngilizce önermenin verilmesini takip eden “Çeviri ve Kavram İncelemesi” bölümünde, o önermenin Türkçe çevirisinin bu denge arayışı kavramlar bazında görünür kılınmıştır. Gerekğinde Latta’nın İngilizce terimlerinin Dutens metnindeki Latincelerine de yer verilerek bu kavramların içerik yüklerini taşıyabilen ve Türkçe felsefi söyleme eklemenebilen sözcüklerin ne hakla ve nasıl tercih edildiği açıklanmıştır.

Önermelerin şerh kısımları her önermeyi üç katmanda ele almaktadır. İlk katmanda Leibniz’in kendi argümanının mantığı serimlenmeye çalışılmakta; bu çözümleme her bir önerme için “Argümanın Mantık Yapısı Çözümlemesi” başlığı altında sunulmaktadır. İkinci katmanda, Platon ve Aristoteles ile kurulan karşılaştırmalar aracılığıyla argümanın özellikle Batı düşünce geleneği

içindeki tarihsel-dikey yeri ve kavramsal arka planı belirlenmeye çalışılmaktadır. Üçüncü katmanda ise Descartes ve Spinoza başta olmak üzere çağdaşlarıyla ilişkisi üzerinden Leibniz'in düşüncesinin çağdaş-yatay konumu gösterilmektedir. Yeri geldikçe *Monadoloji*'nin kavram ve yaklaşımlarının Fârâbî ve İbni Sînâ gibi düşünürlerin kavram ve yaklaşımlarıyla karşılaştırılmasıyla da kültürler arası daha geniş bir okuma imkânı sunulmaktadır.

Bu karşılaştırmalı şerh yönteminin Leibniz'in kendi sistem anlayışında da güçlü bir dayanağı bulunmaktadır. Leibniz, *Anlama Yetisi Üzerine Yeni Denemeler*'de kendi sistemini değerlendirirken şöyle der: "Bu sistem, Platon ile Demokritos'u, Aristoteles ile Descartes'ı, Skolastikler ile modernleri, teoloji ve ahlâk ile aklı uzlaştırıyor görünmektedir. Görünüşe göre bütün sistemlerin en iyi yanlarını almakta ve ardından şimdiye kadar hiç kimsenin ulaşamadığı kadar ileri gitmektedir." Leibniz'in, kendi sistemini, farklı felsefi gelenekleri bir araya getiren ve onların kavramsal imkânlarını yeni bir bütünlük içinde değerlendiren bir düşünce olarak tanımlaması, bu çalışmada benimsenen şerh yönteminin de hareket noktalarından birini oluşturmuştur. Bu nedenle farklı düşünürlere yapılan göndermeler, *sadece* Leibniz'in devraldığı, dönüştürdüğü, uzlaştırdığı veya eleştirdiği kavramların düşünce tarihindeki bağlantılarını izleyerek kendi sistemindeki anlam ve işlevlerini belirginleştirmeyi amaçlamaktadır.

Bu doğrultuda tarihsel-dikey ve çağdaş-yatay karşılaştırmalar, *Monadoloji*'yi başka düşünürlerin kavramları aracılığıyla yeniden yorumlamanın değil, Leibniz'in düşünsel sistemini bütün kavramsal içeriğiyle mümkün olduğunca berrak ve seçik biçimde ortaya koymanın araçları olarak kullanılmıştır. Bir kavramın kendisinden önceki düşünce geleneklerindeki köklerinin ve dönüşümlerinin izlenmesi, Leibniz'in çağdaşlarının benzer veya karşıt kavramlarıyla ilişkisinin gösterilmesi ve gerektiğinde farklı düşünce gelenekleriyle karşılaştırılması, o kavramın Leibniz'in sistemindeki özgün konumunu daha açık hâle getirmeye yöneliktir. Dolayısıyla bu karşılaştırmaların mezkezi ve ölçüsü daima Leibniz'in kendi metni ve kavramsal sistemi olarak kalmıştır.

Bu noktada çalışmanın yöntemsel sınırının da belirtilmesi gerekir. Şerhin asıl gayesi Leibniz'in düşünsel sistemini berraklaştırmak olduğundan, bu amacı gölgeleyebilecek ikinci bir girişim olarak onun felsefesini ayrıca eleştiriye tabi tutmaktan bilinçli olarak kaçınılmıştır. Bu sebeple şerh boyunca Leibniz'in başka düşünürlerin kavram ve yaklaşımlarını *aştığı, açtığı, geliştirdiği, genişlettiği,*

dönüştürdüğü, reddettiği veya benimsemediği yönündeki ifadeler, felsefi bir teyit veya itirazı yahut düşünürler arasında bir değer sıralamasını dile getirmemektedir. Bunlar, incelenen kavramlar arasındaki süreklilikleri, ayrışmaları ve dönüşümleri seçik kılmaya yönelik şerh ifadeleridir. Bu nedenle karşılaştırmanın ölçüsü hangi düşünürün haklı olduğu değil, Leibniz'in devraldığı veya karşı karşıya geldiği kavramsal mirası kendi sistemi içinde nasıl konumlandığı ve dönüştürdüğüdür.

Bu üç katman böylece birbirini tamamlamaktadır: Mantıksal çözümleme önermenin argümantatif yapısını, tarihsel-dikey karşılaştırma kavramın düşünce tarihi içindeki köklerini ve geçirdiği dönüşümleri, çağdaş-yatay karşılaştırma ise Leibniz'in kendi felsefi ortamındaki konumunu görünür kılmaktadır. Amaç, düşünürler arasında yalnızca benzerlikler tespit etmek veya Leibniz'i başka düşünürlere indirgemek değil; bir kavramın hangi düşünsel bağlamlardan geldiğini, Leibniz tarafından nasıl yeniden biçimlendirildiğini, çağdaş alternatiflerden hangi noktalarda ayrıldığını ve nihayet *Monadoloji*'nin sistematik bütünü içinde hangi işlevi üstlendiğini ortaya koymaktır.

Bu çalışma, farklı okuyucu kesimlerine hitap etmektedir. Felsefe öğrencileri için, *Monadoloji*'ye sistematik bir giriş ve her önermenin adım adım açıklamasını sunmaktadır. Leibniz uzmanları için, Türkçe terminoloji tartışmaları ve diğer düşünürlerle karşılaştırmalı boyut özgün bir perspektif sağlamaktadır. Genel felsefe okuru için, *Monadoloji*'nin neden hâlâ okunmaya değer bir metin olduğunu göstermektedir: Leibniz'in soruları; varlığın yapısı, zihin ile beden arasındaki ilişki, bireysel özgürlük ile evrensel düzen arasındaki ilişki ve benzeri bağlamlar bugün de yeni çalışmalara ihtiyaç duyurmaktadır.

Son olarak, bu çalışmanın sınırlılıklarının da altını çizmek gerekir. Leibniz'in diğer eserleriyle; *Characteristica Universalis*'le, dinamik yazılarıyla, Arnauld'ya ve Clarke'a mektuplarıyla daha sistematik bir ilişki kurulabilirdi. Bu sınırlılıklar, gelecek araştırmalar için açık davetiyelerdir.

Monadoloji, küçük bir metin ama büyük bir düşünce şehridir. Leibniz, her monadın kendi bakış açısından bütün evreni yansıttığını söyler. Bu çalışmanın da bu düşünce şehrini kendi bakış açımın ve kavrayış ufkumun imkânları içinde hakikate sadık kalarak yansıtabilmiş olmasını umut ediyorum.

Cevdet Yaşaroğlu

İstanbul, Mayıs 2026

GİRİŞ

Gottfried Wilhelm Leibniz'in *Monadoloji*'sinin felsefi önemi, yalnızca tarihsel etkisinden değil, aynı zamanda sunduğu metafizik vizyonun karakterinden de kaynaklanır. Leibniz, maddi dünyanın temelinde bölünmez, basit, penceresiz ama içsel olarak dinamik zenginlikte birimler, monadlar olduğunu ileri sürer. Bu monadlar ne dışarıdan etkilenirler ne de dışarıya etki ederler, her biri kendi içsel yasasına göre gelişir; ancak Tanrı'nın önceden kurduğu uyum sayesinde tüm monadlar aynı evreni farklı perspektiflerden yansıtır. Bu vizyon, Descartes'in zihin-beden düalizmini aşmayı, Spinoza'nın monizmini çoğulculukla uzlaştırmayı ve Aristoteles'in töz-ilinek metafiziğini dinamik bir süreç ontolojisine dönüştürmeyi hedefler. Bütün bu yönleriyle *Monadoloji*, felsefe tarihinin en özel metafizik sistemlerinden biridir.

Bu Çalışmanın Amacı ve Özgün Katkısı

Türkçe felsefe literatüründe *Monadoloji*'nin Türkçe çevirileri genellikle kısa giriş notlarıyla sunulmuş olup metni felsefi bağlamına yerleştiren ve kavramsal derinliğini açan kapsamlı araştırma, inceleme ve şerh çalışmaları henüz yapılmamıştır. Elinizdeki çalışma *Monadoloji*'yi yeni bir Türkçe çeviri ve kapsamlı bir felsefi şerh ile birlikte sunmaktadır. Bu çalışmada, her önerme için İngilizce metin verilmiş, kavramsal sadakat ilkesi gözetilerek Türkçe tercüme yapılmış; ardından her önerme üzerine ayrıntılı kavram analizi ve karşılaştırmalı felsefi yorum sunulmuştur.

Çalışmanın özgünlüğü üç düzlemde ortaya çıkmaktadır: Birincisi, filolojik titizlik ile felsefi yorum arasında bir optimum denge kurma hassasiyetinin gözetilmesidir. Metin, Robert Latta'nın (1865-1932) İngilizce çevirisi referans alınarak incelenmiş, özellikle kavramlar açısından Latince metinle arasındaki nüanslar, her kavramın Leibniz'in sistemindeki yeri ve işlevi

gözetilerek Türkçe karşılıklar belirlenmeye çalışılmıştır. Bu yaklaşımla çeviri yalnızca dilsel bir aktarım değil, aynı zamanda felsefi bir inşa süreci olarak gerçekleştirilmiştir.

İkincisi, hemen her önermenin içerdiği argümanın mantık yapısının çözümlemesinin yapılmasıdır. Her bir önermedeki akıl yürütme biçimini mantıksal forma dökmenin yanında önermeler arası geçişlerin mantıksal bağlantıları da gösterilmiştir.

Üçüncüsü, her önerme bazında yapılan sistematik karşılaştırmalı okumadır. Her önerme, önce rasyonalist metafizik geleneğin öncüleri olan Platon ve Aristoteles'in yaklaşım ve kavramlarıyla, ardından modern rasyonalist çağdaşları olan Descartes ve Spinoza'nın felsefi konumlarıyla karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırmalar Leibniz'in düşüncesinin Batı felsefesi içindeki yerini netleştirirken, aynı zamanda onun özgünlüğünü ve yeniliklerini belirginleştirmiştir. Bazı önermelerde, bağlam nedeniyle ve konunun gerektirdiği ölçüde St. Augustinus (354-430), Thomas Aquinas (1225-1274), John Locke (1632-1704), Nicholas Malebranche (1638-1715) ve Immanuel Kant (1724-1804) gibi başka düşünürlerle de karşılaştırmalar yapılmıştır. Son bölümde, Fârâbî'nin (ö. 950/951) *el-Medinetül-Fâzıla* eserinin içerdiği kavramlar şerhe dâhil edilerek, Leibniz'in *Tanrı'nın Şebri* merkezli kavramlarıyla karşılaştırılmıştır.

Bu kavramsal haritalama ve konumlandırıcı karşılaştırma yöntemiyle çalışma, geniş literatür içinde düşünürlerin sistemik bağlantılarının berraklaştırılmasına genel katkı sunmakla beraber özelde Leibniz düşüncesinin zihinsel adresini belirginleştirmeyi hedeflemiştir.

Çeviri Metodolojisi: Filolojik Titizlik ve Felsefi Yorum Dengesi

Monadoloji'nin Türkçe çevirisi, filolojik titizlik ile kavramsal sadakat arasında hassas bir denge kurma çabasının ürünüdür. Leibniz, metni Fransızca olarak kaleme almış ancak birçok felsefi kavramı hem *Monadoloji*'de hem de diğer ilgili eserlerinde Latince kökenli terimlerle ifade etmiştir. Latta her iki metni değerlendirerek İngilizce versiyonunu üretmiştir. Latta'nın çevirisi, *Monadoloji*'nin en saygın ve en çok referans verilen İngilizce versiyonudur. Latta, yalnızca bir çevirmen değil, aynı zamanda Leibniz uzmanı bir filozoftur. Çevirisine eklediği kapsamlı notlar ve açıklamalar, metni anlamak için önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Bu çalışmada, Latta'nın çevirisi ve notları

referans alınmış, ancak eleştirel bir mesafeyle değerlendirilmiştir. Zira, Türkçe çevirmenin, Latince esaslı felsefi terminolojinin kavramsal yükünü gözetmesi gerekir. Her kavram, Leibniz'in sistemindeki yeri ve işlevi gözetilerek Türkçeye aktarılmaya çalışılmıştır. Örneğin, *substance simple* basit töz olarak karşılanmış, *perception* algı olarak ve *appetition* ise şevk olarak tercüme edilmiştir. Bu tercihler, yalnızca dilsel eş değerlik değil, aynı zamanda Leibniz'in metafiziğindeki kavramsal ilişkileri koruma hassasiyetiyle yapılmıştır.

Çeviride gözetilen bir başka boyut da Leibniz'in üslubunun Türkçeye taşınmasıdır. *Monadoloji*, bir düzenle ilerleyen, her önermenin bir öncekinden mantıksal olarak türediği sıkı bir argüman zinciri sunar. Bu yapıyı Türkçede olabildiğince korumak hem cümle yapılarının hem de kavramsal bağlantıların dikkatle aktarılmasını gerektirmiştir. Leibniz'in uzun cümleleri içindeki keskin ve özlü ibareler, Türkçenin imkânları dâhilinde benzer bir netlik ve yoğunlukla ifade edilmeye çalışılmıştır.

Argümanların Mantık Yapılarının Çözümlemeleri

Çalışmanın metodolojik katkılarından biri de gerekli ve uygun olduğu ölçüde her önerme için bir argüman yapısı çözümlemesi sunmasıdır. Çeviri ve kavram incelemesinin ardından önermenin içerdiği argümanın mantıksal rekonstrüksiyonu yapılmak suretiyle öncülleri ve dolayısıyla çıkarımı sistematik bir yapıda belirginleştirilmeye çalışılmıştır. Hemen her önerme için şu üç cihetten çözümleme yapılmıştır:

1. Çıkarımın zorunluluk veya olumsuzluk statüsü modal karakteri tespit edilerek argümanın gücü işaret edilmiştir.
2. Kullanılan çıkarım biçiminin mantıksal çözümlemesi yapılarak argümanın tarzı ortaya konulmuştur.
3. Önermenin *Monadoloji* içindeki işlevi, önceki ve sonraki önermelerle ilişkisi ve kavramsal sonuçlarını içeren sistematik bir değerlendirme yapılmıştır.

Bu çözümlemelerle, önermelerdeki akıl yürütme biçimlerinin mantıksal forma dökülmeleriyle ve mantık karakterinin şeffaflaştırılmasıyla *Monadoloji*'nin tüm fikirlerinin daha iyi kavranmasına yol aranmıştır.

Örnek olarak önerme 53 için gerçekleştirilen argümanın mantık yapısı çözümlemesi şöyle yapılmıştır:

“Önerme 53, mümkün dünyalar metafiziğini Leibniz sistemine resmen sokan önermedir. Sonsuz mümkün dünya önkabulü ile yalnızca birinin fiilî olabileceği kısıtı birleşince, seçim kaçınılmaz hâle gelir. Seçim kaçınılmaz olunca yeter sebep ilkesi, seçimin gerekçesini zorunlu kılar. Bu yapı, önerme 54–55’in en iyi dünya ve iyiliğin, yetkinliğin ve mutluluğun azamileştirilmesi argümanlarına zemin hazırlar.

1. Öncül: Tanrı’nın zihninde sonsuz sayıda mümkün dünya bulunur, her biri kendi içinde tutarlı bir varlıklar bütünüdür. Bu, önerme 43’te kurulan, ebedî hakikatlerin ya da idelerin yöresidir, *the region of eternal truths or of the ideas* ilkesinin sonucudur.
2. Öncül: Bu mümkün dünyaların yalnızca biri fiilî olabilir, çünkü birbiriyle çelişen mümkünler aynı anda var olamaz. Bu, önerme 31’de kurulan çelişmezlik ilkesinin bir sonucudur.
3. Öncül: Her gerçek olan şeyin, neden başka türlü değil de böyle olduğunu açıklayan bir yeter sebebi vardır. Bu, önerme 32’de kurulan yeter sebep ilkesinin bir sonucudur.
4. Öncül: Tanrı’nın bir mümkün dünyayı diğerleri yerine fiilileştirmesi, yani seçmesi gerçek bir olgudur. Dolayısıyla bu seçimin de bir yeter sebebi olmalıdır.
5. Öncül (gizli): Tanrı keyfi seçmez. O’nun iradesi, anlayışına dayanır. Dolayısıyla seçimin yeter sebebi, Tanrı’nın anlayışında mümkün dünyalar arasında nesnel bir üstünlük farkının bulunmasını zorunlu kılar.

Sonuç: Öyleyse Tanrı’nın, kendisini o dünyayı seçmeye yöneltten bir yeter sebebi vardır.

Argümanın modal karakteri apodiktiktir: *Bulunması gerekir* ifadesi yeter sebep ilkesinin zorunluluk kipinde uygulanmasıdır. Tanrı’nın seçiminin yeter sebebinin varlığı olgusal değil, kavramsal zorunlulukla kurulur.

Argüman, yeter sebep ilkesinin Tanrı’nın seçimine uygulanması yoluyla kurulan tümdengelmisel bir ilke uygulamasıdır. Önce her olgunun bir yeter sebebe sahip olduğu genel ilkesi kabul edilmekte, ardından Tanrı’nın bir mümkün evreni fiilileştirmesinin gerçek bir olgu olduğu gösterilmektedir. Buradan, Tanrı’nın tercihinin de yeter sebebe dayanması gerektiği sonucu zorunlu olarak çıkarılmaktadır. Argüman biçimi, *modus ponens* tipinde yeter sebep ilkesinin

kozmozolojik uygulamasıdır: Önerme 36–37’de olumsal varlıklar dizisine uygulanan yeter sebep argümanının yapısı burada mümkün dünyalar kümesine uygulanır: Sonsuz mümkünler arasından birinin seçilmesi olgusal bir gerçektir ve bu gerçeğin yeter sebebi zorunlu olarak var olmalıdır.

Önerme 53, teodise argümanının ilk adımıdır. Önerme 43’ün *regio idearum* tezi mümkün dünyaların varlığını kurmuştu, önerme 46’nın *intellectus-voluntas* ayrımı Tanrı’nın keyfi seçmediğini garantilemişti. Önerme 53, bu iki hattı yeter sebep ilkesiyle birleştirerek Tanrı’nın seçimini açıklayan bir sebebin zorunlu olarak var olduğunu kanıtlar. Argüman burada sonucu vermez, yalnızca sebebin zorunluluğunu kurar. Sebebin içeriği, en iyi dünya ilkesidir ve önerme 54’te açıklanacaktır.”

Şerh Metodolojisi: Kavramlar Temelinde Karşılaştırmalı Okuma

Her önerme için sunulan şerh, üç temel bileşenden oluşmaktadır. Birincisi “Çeviri ve Kavram İncelemesi”dir. Bu kısımda her önermede geçen temel kavramlar açıklanmıştır. Bu açıklamalar, kavramların yalnızca sözlük anlamlarıyla yetinmemiş; Leibniz’in sistemindeki işlevini, diğer kavramlarla ilişkisini ve felsefi arka planını ortaya koymuştur. Örneğin, algı kavramı açıklanırken Leibniz’in, algıyı, bilinçli deneyimle sınırlamadığı ve her monadın, bitkiler, hayvanlar, insanlar düzeyinde algıya sahip olduğu vurgulanmıştır. Bu yaklaşım, okuyucunun, Leibniz’in kavram evrenine adım adım girmesini sağlamıştır.

İkincisi, Batı felsefesinden yapılan okumalardır: Her önerme, gerektirdiği ölçüde Batı felsefesinin değişik ekollerinin temel kavramlarıyla karşılaştırmalı olarak okunmuştur. Leibniz’in düşüncesinin antik felsefeyle bağlantısı ve kopuşları, öncüler olmaları bakımından Platon ve Aristoteles’le karşılaştırmalı incelenmiştir. Örnek olarak, monad kavramı Platon’un ideaları ve Aristoteles’in töz anlayışıyla karşılaştırılmış, Leibniz’in her iki düşünürden ne aldığı ve nerede ayrıldığı gösterilmiştir. Leibniz’in modern rasyonalist çağdaşlarıyla ilişkisi de sistematik olarak incelenmiştir. Descartes’ın zihin-beden düalizmi, Spinoza’nın monizmi ve Leibniz’in çoğulcu monadolojisi arasındaki kavramsal bağlar ve gerilimler her önermede izlenmiştir. Örneğin Descartes’ın, zihin ve beden iki ayrı töz olduğu görüşü ile Leibniz’in, her monadın hem zihinsel hem de bedensel özellikleri içinde barındırdığı görüşü karşılaştırılmış; Spinoza’nın tek töz anlayışı ile Leibniz’in sonsuz sayıda monad öngören çoğulculuğu arasındaki temel fark ortaya konmuştur.

Üçüncüsü bu karşılaştırmalar, Leibniz'in düşüncesini tarihsel bağlamına yerleştirirken, aynı zamanda onun özgünlüğünü ve yeniliklerini belirginleştirmiştir. Böylece okuyucu, Leibniz'i yalnızca kendi metni içinde değil, aynı zamanda Batı felsefesinin büyük tartışmaları içinde konumlandırarak anlama fırsatı bulabilir.

Karşılaştırma Metodunun Gerekçesi

Bu çalışmada benimsenen karşılaştırmalı çerçeve, Leibniz'in düşüncesini en verimli şekilde anlamak ve Türk felsefe literatürüne en özgün katkıyı sunmak amacıyla tasarlanmış bir metodolojik tercihtir. Her karşılaştırma düzleminin kendine özgü bir gerekçesi ve işlevi vardır.

Neden Platon ve Aristoteles?

Platon ve Aristoteles metinleri, genel olarak Batı düşüncesinin, özel olarak rasyonalizmin temel ve büyük kaynağıdır. Leibniz'in düşüncesi, bu iki düşünürün açtığı yolların modern bir sentezini sunmaktadır. Platon'un idealar teorisi, Leibniz'in monadlarının ebedî, değişmez ve zihinsel doğasını anlamak için bir arka plan sağlar. Ancak Leibniz, Platon'dan farklı olarak, monadları statik idealar değil, dinamik, sürekli değişen ve gelişen varlıklar olarak tasarlar. Aristoteles'in töz-ilinek metafiziği ise Leibniz'in, her monadın kendi içinde bir aktif ilke taşıdığı görüşünün doğrudan öncülüdür. Leibniz, Aristoteles'in potansiyel-aktüel ayrımını, monadların sürekli gelişim ve kendini gerçekleştirme sürecini açıklamak için kullanır.

Platon ve Aristoteles ile karşılaştırma, Leibniz'in düşüncesinin antik felsefeyle hem sürekliliğini hem de ondan kopuşunu göstermektedir. Leibniz, bu iki düşünürün temel kavramlarını modern bilimin ve matematiğin ışığında yeniden yorumlar. Bu karşılaştırmalar, okuyucunun, Leibniz'i yalnızca modern bir filozof olarak değil, aynı zamanda antik felsefenin mirasını taşıyan ve dönüştüren bir düşünür olarak görmesini sağlar.

Neden Descartes ve Spinoza?

Descartes ve Spinoza, Leibniz'in doğrudan muhatapları ve çağdaşlarıdır. Leibniz, her iki düşünürün görüşlerinin farkındadır. Descartes'ı okumuş, Spinoza ile görüşmüş ve düşüncelerini eleştirmiştir. *Monadoloji*,

büyük ölçüde Descartes'ın düalizmine ve Spinoza'nın monizmine bir cevap olarak şekillenmiştir.

Zihin-beden ilişkisi, modern felsefenin temel sorunlarından biridir. Descartes'ın düşüncesinde ortaya çıkan ve belirginleşen, zihnin bedenle nasıl etkileştiği sorusuna Leibniz, *önceden kurulmuş uyum* görüşüyle cevap vermeye çalışır: Ona göre zihin ve beden etkileşmez. İkisi de Tanrı'nın önceden kurduğu uyum sayesinde paralel işler. Bu çözüm, Descartes'ın zihin ve bedeninin ayrı varlıklar olduğu görüşünü korurken düalizmini aşmayı hedefler.

Spinoza'nın monizmi, Leibniz'e hem ilham olmuş hem de bir eleştiri hedefi hâline gelmiştir. Spinoza, tek tözün Tanrı veya Doğa olduğunu ve tüm bireysel varlıkların bu tek tözün modları olduğunu ileri sürer. Leibniz, Spinoza'nın monizmini *gizli ateizm* olarak eleştirirken ona karşı çoğulcu bir metafizik geliştirir. Leibniz'e göre, sonsuz sayıda bağımsız monad vardır ve her monad kendi özgün varlığına sahiptir. Böylece Leibniz, Spinoza'nın determinizmini ve her şeyin Tanrı'da birleştiği görüşünü kısmen benimser ve *önceden kurulmuş uyum* ilkesi, Spinoza'nın monizminin çoğulcu bir versiyonu olarak okunabilir.

Descartes'ın ve Spinoza'nın görüşleriyle karşılaştırma, Leibniz'in düşüncesinin modern rasyonalist gelenek içindeki yerini netleştirmektedir. Leibniz hem Descartes'ın düalizmini hem de Spinoza'nın monizmini bir sentezle aşmayı hedefleyen üçüncü bir yol sunar. Bu karşılaştırma, okuyucunun, Leibniz'i modern felsefenin büyük tartışmaları içinde konumlandırarak anlamasını sağlar.

Neden Fârâbî?

Fârâbî ile karşılaştırma, yalnızca son bölümde yapılmıştır. Fârâbî, 10'ncu asırda yaşamış bir Müslüman düşünürdür ve Aristoteles'ten sonra İkinci Öğretmen olarak kabul edilir. Fârâbî'nin *el-Medînetü'l-Fâzıla* eseri, ideal bir toplum ve devlet düzeninin felsefi temellerini ortaya koyar. Leibniz'in son bölümde geliştirdiği *Tanrı'nın Şehri* kavramı, Fârâbî'nin *Erdemli Şehir* anlayışıyla benzerlik gösterir.

Her iki düşünüre göre de ideal toplum, akıl ve erdem temelinde örgütlenen, her bireyin kendi yetkinliğine ulaştığı ve tüm bireylerin uyum içinde yaşadığı bir düzendir. Fârâbî'nin erdemli şehri, filozofun yönetiminde, herkesin kendi

doğasına uygun bir rol üstlendiği, hiyerarşik ama âdil bir toplum düzenidir. Leibniz'in Tanrı'nın Şehri ise, tinlerin topluluğu olarak, her monadın kendi yetkinliğine ulaştığı ve Tanrı'nın önceden kurduğu uyum sayesinde tüm monadların birlikte mutluluğa eriştiği bir düzendir.

Fârâbî ile karşılaştırma, Leibniz'in siyaset felsefesinin ve teolojik vizyonunun İslam felsefesiyle benzerliğini göstermektedir. Bu karşılaştırma, Leibniz'in düşüncesinin yalnızca metafizik ve epistemoloji alanında değil, aynı zamanda siyaset felsefesi ve toplum düzeni konularında da İslam düşüncesiyle paralellikler taşıdığını ortaya koymaktadır.

Çalışmanın Yapısı: Sekiz Tematik Bölüm

Monadoloji, doksan önermeden oluşan yoğun ve sistematik bir metindir. Bu çalışma, önermeleri sekiz tematik bölümde gruplandırarak, Leibniz'in argüman yapısını tematik bazda daha anlaşılır kılmaktadır. Her bölüm, belirli bir felsefi problemi ele alır ve önceki bölümlerin sonuçlarını derinleştirir. Bölümler arasındaki geçişler, Leibniz'in metafiziğinin organik bütünlüğünü yansıtır. Ontolojiden epistemolojiye ve dinamik metafiziğe, ruh-beden ilişkisine, kozmolojiye ve nihayetinde teodiseye uzanan bir yol izlenir.

Bölüm I: Monadoloji'nin Ontolojik Tanımları

İlk bölüm, yedi önermeden oluşur ve monadın ontolojik statüsünü belirleyen temel tanımları sunar. Bu bölümde Leibniz, monadın ne olduğunu, nasıl var olduğunu ve diğer varlıklarla ilişkisinin ne tarzda olduğunu sistematik bir argüman zinciriyle kurar.

Bu yedi önerme, monadın dışsal kapalılığını, parçasızlığını, yaratılış ve yok oluşunun yalnızca Tanrı'ya ait olmasını ve penceresizlik ilkesini kurar. Bölümün sonunda okuyucu, monadın ne olduğunu ve ne olmadığını bilir. Monadın iç yapısı henüz açıklanmamıştır. Bu gerilim, bir sonraki bölüme geçişi hazırlar.

Bölüm II: Nitelik, Değişim ve Algı: Monadın İç Zenginliği

İkinci bölüm de yedi önermeden oluşur. Bu bölümde öncelikle yedinci önermenin belirginleştirdiği sorun çözülür: Monad dışarıdan hiçbir şey almıyorsa, içinde gerçekten bir şeyler olmalıdır; yoksa var olan bir şey değil,

boş bir kavramdan ibaret olurdu. Bu bölümde Leibniz, monadın içsel zenginliğini kurar: Monad niteliklidir, bireyseldir, sürekli değişim içindedir ve bu değişim algı olarak adlandırılır.

Okuyucu artık monadın yalnızca ne olduğunu değil, kendisinde ne olduğunu da bilir. Ancak algının dereceleri ve türlerinin henüz açıklanmamış olması üçüncü bölümün konusunu oluşturur.

Bölüm III: Algı ve Şevk

On önermeden oluşan üçüncü bölüm, algının derecelerini ve türlerini sistematik olarak ele alır. Bu bölümde Leibniz, monadlar arasındaki hiyerarşiyi yalın monadlar, ruhlar ve akıllar olarak üç kavramla çerçevelendirir.

Okuyucu artık monadlar arasındaki hiyerarşiyi ve her monadın algısal kapasitesini bilir. Ancak ruhların kendilerine özel hafıza, tecrübeye dayalı bilgi ve akıl yürütme kapasiteleri henüz açıklanmamıştır. Bu, dördüncü bölümün konusunu oluşturur.

Bölüm IV: Ruh ve Hafıza

On iki önermeden oluşan dördüncü bölüm, ruhların özel kapasitelerini ve epistemolojik temellerini ele alır. Bu bölümde Leibniz, hafıza ile akıl arasındaki ayrımı, zorunlu hakikatler ve olumsal gerçekler arasındaki farkı ve yeter sebep ilkesinin olumsal gerçeklere uygulanmasını işler.

Okuyucu artık hafıza ile akıl arasındaki ayrımı, zorunlu hakikatler ve olumsal gerçekler arasındaki farkı ve Tanrı'nın varlığının zorunluluğunu bilir. Ancak Tanrı'nın sıfatları ve monadların Tanrı'dan doğuşu henüz açıklanmamıştır. Tüm bunlar, beşinci bölümde ele alınır.

Bölüm V: Evrensel Düzenin Metafizik İlkeleri

On iki önermeden oluşan beşinci bölüm, Leibniz'in metafiziğinin teolojik temelini kurar. Bu bölümde Tanrı'nın varlığına *a posteriori* ve *a priori* kanıtlar sunulur, Tanrı'nın sıfatları açıklanır, monadların Tanrı'dan doğuşu ve monadlar arasındaki etkinlik-edilginlik ilişkisi ele alınır.

Okuyucu artık Leibniz'in metafiziğinin teolojik temelini farkındadır. Ancak Tanrı'nın monadları yaratması ve mümkün dünyalar arasından en

iyisini seçmesi henüz açıklanmamıştır. Beşinci bölümün konusu, monadların yaratılması ve mümkün dünyaların en iyisi kavramlarıdır.

Bölüm VI: Tanrı Yetkinliği: Mümkün Evrenlerin En İyisinin Seçimi

On beş önermeden oluşan altıncı bölüm, Leibniz'in teodisesinin temelini, *mümkün en iyi dünya* doktrinini oluşturur. Bu bölümde Tanrı'nın yaratma eylemi, mümkün dünyalar arasından en iyisini seçmesi olarak açıklanır. Monadların evrensel ayna niteliği, önceden kurulmuş uyumun kozmolojik sonuçları, organik beden ve doğanın makinesi ele alınır.

Okuyucu artık Leibniz'in kozmolojisini anlamıştır. Ancak doğal nedensellik yani etkin nedenle ereksel neden henüz ilişkilendirilmemiştir. Bu, takip eden bölümün konusunu teşkil eder.

Bölüm VII: Çift Nedensellik: Etkin ve Ereksel Açıklama

On dört önermeden oluşan yedinci bölüm, Leibniz'in doğa felsefesinin çift nedensellik doktrinini birlik içinde temellendirir. Bu bölümde doğa olaylarının hem mekanik nedenlerle hem de amaçsal nedenlerle açıklanabileceği gösterilir; sonsuz canlılık, maddenin sonsuz bölünmüşlüğü, ruh-beden dinamiği, preformasyon, metamorfozun kabulü ve metempsikozun reddi ele alınır.

Okuyucu, Leibniz'in doğa düşüncesini ilkeleriyle kavrar. Bu artık akıllı ruhların özel statüsünün, Tanrı'nın Şehri ve teodise kavramlarının zemini-
dir. Bu tartışma, son bölümün konusunu oluşturur.

Bölüm VIII: Doğa Âleminden Lütuf Âlemine: Tanrı'nın Şehri ve Evrensel İyimserlik

On iki önermeden oluşan sekizinci ve son bölüm, Leibniz'in metafiziğinin ahlâkî ve teolojik sonuçlarını gündeme taşır. Bu bölümde akıllı ruhların ontolojik ayrıcalığı, ruhlar cumhuriyeti ve Tanrı'nın Şehri kavramları, Tanrı'nın doğanın mimarı ve tinlerin monarkı olması, teodise ve evrensel iyimserlik ele alınır. Okuyucu artık akıllı ruhların ayrıcalığını, Tanrı'nın şehrini, doğa ile lütuf âlemleri arasındaki uyumu ve teodisenin Leibniz'deki çözümünü bilir.

Bu sekiz bölüm, monadın ontolojik tanımından başlayarak, epistemolojik kapasitesine, dinamik yapısına, Tanrı ile ilişkisine, kozmolojik sonuçlarına ve nihayetinde ahlâkî-teolojik sonuçlarına uzanan organik bir bütünlük oluşturur.

Bölüm Özeti: Bölümün Tüm İçeriğinin Sentezi

Her bölümü kapatan son başlık, “Bölüm Özeti” dir. Bu başlık altında:

1. O bölümdeki tüm önermeler özlü biçimde özetlenir. Bölümün argüman yapısı, temel tezler ve sonuçlar kısa ve yoğun bir biçimde aktarılır.
2. Önerme bazında yapılan tüm karşılaştırmalar kavramsal temelde ve özlü biçimde aktarılır. Platon, Aristoteles, Descartes, Spinoza ve yeri geldiğinde, bazı bölümlerde ilaveten Anaksagoras, Plotinos, St. Augustine, St. Thomas Aquinas, J. Locke vb. düşünürlerle yapılan karşılaştırmaların sonuçları sentezlenir.
3. Bölümün felsefi önemi ve sistemdeki yeri vurgulanır. O bölümün Leibniz’in genel metafizik sistemindeki işlevi ve sonraki bölümlere nasıl zemin hazırladığı gösterilir.

Bölüm Özeti başlıkları, bölümün tüm içeriğinin sentezi ve özeti niteliğindedir. Okuyucu, bu değerlendirmeleri okuyarak, o bölümde ne işlendiğini, hangi karşılaştırmalar yapıldığını ve bölümün Leibniz’in genel sistemindeki yerini kavrar.

Bu giriş bölümü, okuyucuya *Monadoloji* çalışmasının kapsamlı bir haritasını sunmaktadır. Okuyucu, bu metni okuduktan sonra, eserin bütünü zihninde canlandırmış olarak okumaya hazırlanacaktır. Her bölümün ne anlattığı, hangi argüman zincirini kurduğu, hangi düşünürlerle karşılaştırıldığı ve çalışmanın Türk felsefe literatürüne nasıl bir katkı sunduğu açıkça ortaya konmuştur. Şimdi, okuyucu, Leibniz’in, doksan önermeden oluşan bu yoğun ve derin metnine adım atmaya hazırdır.